

PANDEMİ (COVID-19) SÜRECİ VE SONRASINDA LİSANSÜSTÜ UZAKTAN EĞİTİM

Teoman AKPINAR¹

Baki Yiğit ÇAKMAKKAYA²

Özet

İnsanoğlu, edindiği bilgi, beceri ve anlayışlar vasıtasıyla doğa ile verdiği mücadelede bu günkü noktaya gelerek, varlığını ve toplum halinde yaşama başarısını kazanmıştır. Eğitim bilgi dağarcığının kuşaktan kuşağa aktarılmasında rol oynayan önemli etmenlerden biridir. Geçmişte; mektupla, radyo televizyon ile sunulabilen uzaktan eğitim, bilgi çağına girdiğimiz günümüzde gelişen teknolojiler ile sınıf ortamı da oluşturularak eş zamanlı olarak internet üzerinden verilmeye başlanmıştır. İlk olarak 2019 yılının Aralık ayının başında görülerek, 30 Ocak 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından da acil sağlık durumu ilan edilmesine sebep olan, 11 Mart 2020 tarihinde küresel salgın hastalık olarak ilan edilen COVID-19, bulaşıcılığı sebebiyle uzun süredir insanların bir araya gelmelerine engel olmaktadır. Eğitim faaliyetlerine de yansıyan bu durum, uzaktan eğitimin ilkökul seviyesine kadar inmesine sebep olmuştur. Uzaktan eğitimin yaygınlaşması, uzaktan eğitim teknolojilerinin gelişmesini sağlarken, kendine özgü bir kültür oluşturmuştur. Pandemi sonrasında da kazandığı ivmeyi ve hayatımızdaki yerini koruyacağını düşündüğümüz uzaktan eğitimin Lisansüstü eğitim açısından da önemi bulunmaktadır. Çalışmamızda; uzaktan eğitim kapsamında; öğrencinin bilgiye ulaşma, eriştiği bilgiyi değerlendirerek yorumlayabilme, bilimsel araştırmalar yapabilme yeteneğini kazandırma amacı taşıyan yüksek lisans eğitimi ile öğrenciye başkasına bağımlı olmadan araştırma yapabilme, bilimsel konuları detaylarına inerek inceleyip yorum yapabilme, yeni sonuçlar elde edebilmek için yöntemler belirleyebilme yeteneği kazandırma amacına sahip doktora eğitiminin Pandemi sonrası geleceği üzerine kaynak tarama yöntemi ile yapılan araştırmalar derlenerek değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Lisansüstü Eğitim, Yüksek Lisans, Doktora, COVID-19

GRADUATE DISTANCE EDUCATION DURING AND AFTER THE PANDEMIC (COVID-19)

Abstract

The human race maintained its presence and managed to live as communities as result achieved in its struggle with nature thanks to accrued knowledge, improved skills and understandings. Education is one of the important factors that play a contributing role in the transfer of knowledge from generation to generation. Being provided via letters, radio and TV in the past, distance education is currently being provided via Internet on synchronous basis by creating classroom environment utilising advanced technologies developed in the current knowledge era. Initially occurred in early December 2019, causing the World Health Organisation to declare emergency health issue on January 30, 2020, thus being announced to

¹ **Sorumlu Yazar**, Doçent Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu MYO, Tekirdağ, TÜRKİYE, takpinar@nku.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2205-1584>

² Cumhuriyet Savcısı, Sakarya Adliyesi, Sakarya, TÜRKİYE, yigitcakkaya@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9976-1824>

be a global epidemic on March 11, 2020, COVID-19 has long prevented people from coming together due to its contagiousness. This circumstance has also affected educational activities and resulted in distance education for elementary school pupils. While the widespread use of distance education has enabled the development of distance education technologies, it has created a unique culture. Distance education, which we believe will maintain its momentum and role in our lives in the post-pandemic period, is important also in terms of postgraduate education. In this study, research made, using literature review method, on the post-pandemic future of postgraduate education that aims to build student's skills to access to information, evaluate and interpret the information thus accessed and make scientific research and of doctorate aiming to build student's skills to make research independently, scrutinise scientific matters in detail and commentate and to determine methods enabling to obtain new results within the context of distance education, are compiled and evaluated.

Keywords: Distance Education, Postgraduate Education, Master Degree, Doctorate, COVID-19

1. GİRİŞ

Pandemi, eski Yunanca'da tüm anlamına gelen “*pan*” ile insanlar anlamına gelen “*demos*” kelimelerinden türetilmiştir. Bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, ya da bütün dünya üzerinde çok geniş bir alanda yayılım göstermesine genel olarak Pandemi adı verilmektedir (Akcan vd., 2020, s. 355). 11 Mart 2020 tarihinde, Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19, SARS-CoV-2 adı verilen yeni bir koronavirüsün neden olduğu hastalık olan COVID-19 Pandemisi ilan edilmiştir. COVID-19'un yayılmaya başlaması ile okullar salgını kontrol edebilmek amacıyla kapatılmış ve Dünya'da milyarlarca çocuk eğitimde geri kalma riski ile karşılaşmıştır. Ülkeler, çocukların eğitimde geri kalmaması için uzaktan eğitim yöntemini kullanmaya başlamışlardır. Uzaktan eğitim, zaman ve mekândan bağımsız olarak öğrencilerin okullarına, üniversite kampüslerine gitmeden; bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi mobil araçları ile eş veya farklı zamanlı olarak eğitim aldıkları eğitim yöntemidir. Eş zamanlı eğitimde öğrenciler derse, eğitimi veren kişi ile aynı anda karşılıklı etkileşim ile katılırlarken farklı zamanlı eğitimde, sisteme yüklenen geçmiş derslere ait kayıtlar, oluşturulmuş ses, video kayıtları gibi araçlardan yararlanarak eğitim alırlar. Ancak, birçok ülkede yoksul hanelerde yaşayan interneti, kişisel bilgisayarı, televizyonu, radyosu olmayan çocuklar için eğitim eşitsizliklerini artırmıştır. Dünya'daki okul çağındaki çocuklarının yüzde 31'ine (463 milyon) ya evde gerekli teknolojik varlıkların bulunmaması ya da benimsenen politikalar tarafından hedeflenmemesi nedeniyle yayın ve İnternet tabanlı uzaktan öğrenme politikaları ile ulaşamamaktadır (UNICEF, 2021).

Salgın sebebi ile okulların kapanması ile ülkelerde, İnternet, TV ve radyo gibi teknolojileri kullanarak sürekli eğitim sağlamanın alternatif yolları araştırılmıştır. Ancak, bu teknolojilere erişim birçok düşük ve orta gelirli ülkede, özellikle de yoksul haneler arasında sınırlıdır. Okullar kapalı kalırken hükümetler tarafından eğitim vermek için en çok kullanılan araç çevrimiçi platformlar olmuştur. Bu şekilde ancak Dünya çapında okul çocuklarının yalnızca dörtte birine ulaşılabilmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında, ülkelerin tüm çocuklara ulaşmak için tek bir uzaktan öğrenme kanalına güvenmemesi, tüm çocuklar için İnternete ve diğer dijital çözümlere erişimi genişletmek, öğrenme açıklarını azaltmak için uzun vadeli bir plan hazırlanması UNICEF tarafından da tavsiye edilmektedir (UNICEF, 2021).

Türkiye'yi de etkisi altına alan Pandemi nedeniyle Yükseköğretim kurumlarında da 2019-2020 eğitim/öğretim yılının bahar yarıyılında uzaktan eğitime geçilmiştir. Pandemi sürecinin başlaması ile yükseköğretim kurumlarında, lisans ve ön lisans eğitiminde olduğu gibi yüksek

lisans ve doktora eğitimleri de uzaktan eğitim yöntemi ile verilmiş ve verilmeye devam edilmektedir. 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü tarafından salgın olarak ilan edildikten sonra, COVID-19 Dünya'daki Üniversitelerin eğitim sistemini de etkisi altına almış, ülkemizde de 16 Mart'ta Türkiye'deki üniversiteler yüz yüze öğretimi askıya alarak, on-line yüksek öğrenime geçmiş, dijital çevrimiçi formatlar kullanılmaya başlanmıştır. Online eğitim, öğrenciler ve öğretim elemanları için yeni bir sistem olarak aniden karşılımlarına çıkmıştır. Covid-19 süreci tüm insanların birçok şeyin farkına varmasını sağlamıştır. Çalışmamızda, Lisansüstü Uzaktan Eğitim kavramına değinildikten sonra, COVID 19 Pandemisi kapsamında Lisansüstü Uzaktan Eğitim konusu kapsamında; pandemi sürecindeki gelişmeler ve sonrasına ait düşünceler üzerinde değerlendirmelere yer verilmiştir.

2. LİSANSÜSTÜ UZAKTAN EĞİTİM

Lisansüstü eğitim kavramı, Fransızca'da “education post-universitaire”, İngilizce'de “postgraduate education” veya “quaternary education” Kuzey Amerika'da “graduate education” olarak kullanılmaktadır. Lisansüstü eğitim üniversite bittikten sonra bireylerin yükseköğrenime devam etmesi ve bilime katkı sağlamanın ve bilim adamı yetiştirmenin de amaç edinildiği öğretim biçimidir. Bu sayede özellikle doktora öğreniminde bireyler, kendi bilim alanlarında bağımsız bir bakış açısıyla yorum ve sentez yapmayı öğrenmekte; üretken olma, sorunlara duyarlı olma ve sonuç olarak topluma yararlı bir birey olma yolunda ilerleyebilmektedirler. Doktora tezlerinde konunun felsefe ve mantık bilimlerinin eleştiri yöntemleri ile sözel prensiplerinin ortaya konması gerekmektedir. Tezlerin yeni metotlar kullanılarak farklı ve yeni bir bakış açısı getirmesi önem taşımaktadır. Doktora eğitimi, belli bir bilimsel alanın metotlarıyla o alandaki bilimsel bir soruya veya soruna cevap bulmak, sorunu çözmek, farklı bir bakış açısı getirmek, yeni bir yaklaşımda bulunmak olarak da tanımlanmıştır (Nayır, 2007, s.17-19; Şen, 2013, s.13; İlkılıç, 2018, s.8).

Yüksek lisans eğitimi bilgi, görgü artırma, bilgiye ulaşma, sonrasında devam eden doktora eğitimi ise bilime yenilik getirme, bir konuyu nitelikli olarak araştırma yöntemlerini öğretme amacı taşımaktadır. Lisansüstü eğitimin hedef kitlesi, mesleklerinde ilerleme kaydetmek isteyen kişiler olabileceği gibi meslekleri ya da farklı bir konuda bilgilerini artırmak araştırma yapmak amacı taşıyan kişiler de olabilir. Yüksek lisans eğitimi ile başlayan ve doktora öğrenimi ile sürdürülen eğitim faaliyetlerinin amacı, öğrenciler için iyi birer araştırmacı olmak, üniversitelerde öğretim üyesi, öğretim görevlisi, uzman ve okutman kadrolarına atanma isteği de olabilir. Doktora yapmak isteyen kişiler için tezli yüksek lisans programları, mesleki gelişim veya bir alanda bilgilerini artırmak isteyenler için tezsiz yüksek lisans programları açılmaktadır.

Doktora derecesi, belirli bir çalışma alanında veya meslek alanında uzmanlaşmayı simgeleyen ileri derecedir. Doktora derecesi, ileri seviyede araştırma, araştırma sonuçlarını sentezleme, yorumlama ve bulguları çıktı olarak jüri önünde sunabilme, savunabilme ve kabul ettirebilme ile elde edilebilmektedir. Doktor ünvanının alınması, alanında derinlemesine araştırma, analiz yapılması ve alan içerisinde spesifik bir konuda yeni bir yorum ve çözüm getirilmesine bağlıdır. Doktora eğitimi kişilere, bir problem üzerinde çalışma, gözlemlerde bulunma, etkin araştırma yapabilme, eleştirel düşünme, akademik düşünme ve yazma yeteneği kazandırır. Doktora öğrenimi gören aday, bağımsız bilimsel çalışmalar yapabildiğini kanıtlamış olmaktadır. Doktora; bağımsız araştırma yapmak, kısacası bilim insanı olabilmek amacıyla yapılmaktadır. İlgili alanın felsefesini yapmak olarak da tanımlanabilir. Doktora öğrenimi, öğrencileri iş hayatına adapte etmekten ziyade akademik çalışmalara, deneylere, kuramlara ve literatüre hazırlamayı amaçlamaktadır. Doktora öğrenimi öğrenciye değişimin

temsilcisi olmayı öğretmekte ve yenilikçi düşünce tarzını kullanarak verileri analiz etme yeteneklerini kazandırarak her öğrencinin mesleki ve kişisel yükümlülüklerini akademik gereksinimlerle birleştirmesine olanak sağlamaktadır (Walden University, 2021; Franklin University, 2021; ENSTİTÜ, 2021). Pandemi sürecinde lisansüstü eğitim süreçleri olan ders işlenmesi ve hazırlanan tezlerin sunumu internet üzerinden sürdürülmüş ve halen de anılan şekilde yürütülmektedir.

Uzaktan eğitimin kısa tarihçesine değinecek olursak; 20 Mart 1728 tarihinde, Boston Gazetesi'nde "Steno Dersleri"nin uzaktan eğitim aracılığıyla gerçekleştirileceğinin ilanı sonrası, uzaktan eğitim, ilk olarak mektuplar ile başlamıştır. Bu yıllarda İsveç Üniversitesi'nde, bayanlara mektupla kompozisyon dersleri verilmesi, 1840'larda Sir Isaac Pitman'ın stenografi dersinde posta yolu ile eğitimi sistematik olarak gerçekleştirmesi ve Yazışmalı Koleji'nin (Correspondence College) temellerini atması, Pitman'ın öğrencilerinden ödev ve sınavlarını posta yoluyla göndermeleri istemesi ile öğrencilerin tekrar soru sormalarına gerek kalmayacak şekilde ayrıntılı ve açıklayıcı yanıtlar vererek etkin bir geribildirim mekanizması kurması, 1886 Yılında Pitman'ın geri bildirim ilkesini yazıya döken William Harper'ın, dersin başında öğrencilere müfredat göndermeyi ilke edinmesi, uzaktan eğitimde öğretmenin yüz yüze eğitime nazaran daha cefakâr, özenli, sabırlı, sempatik ve canlı, öğrencinin ise ders boyunca ilgili, hırslı, anlayışlı ve aynı derecede canlı olması gerektiğini vurgulaması, Almanya da 1856 yılında, "Tele Colleg", "Schulfernsehen", "Fern Universität" ve "Deutsch Institut Fur Fernstudien" gibi uzaktan eğitim kurumlarının kurulması, Hans Svensson Hermod'un 1890'da İsveç'in Malmö şehrinde küçük bir özel okul açarak, lisan ve ticari konularda eğitim vererek 1901 Yılında yazışmalı eğitimde tatil vakitlerinin olmadığını ve hiçbir şeyin öğrencilerin çalışmasını aksatmayacağını iddia etmesi, 1892 yılında Chicago Üniversitesinde, ilk mektupla eğitim yapan bölümün açılması, Fransa'da da 1907 yılında ilk çalışmaların gerçekleştirilmesi, 1939 yılına gelindiğinde Fransa'da resmi olarak Uzaktan Eğitim Merkezi kurulması ve halka hizmet vermeye başlaması, uzaktan eğitimin kilometre taşları olarak nitelendirilebilir.

Fransa'da mektupla uzaktan eğitim hizmetlerinin 1930'lu yıllarda öncelikle özel kurumlar tarafından başlatıldığı ve devletin bu uygulamaları desteklediği, sonrasında ABD, Çin Halk Cumhuriyeti gibi bir çok ülkede uzaktan eğitim çeşitli yollarla kullanılmaya başlandığı hususları kaynaklarda yer almaktadır.

Türkiye'deki ilk uzaktan eğitim çalışmaları Dewey'in " Öğretmen Eğitimi Raporu " na dayanmakta ve uygulama anlamında ise "Mektupla Öğretim" ile başlatılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bir "Mektupla Öğretim Merkezi" kurulmuş ve bir süre sonra bu merkez, müdürlüğe dönüştürülmüştür. 1975 yılında yapılan YAY-KUR eğitimleri de aynı zamanda uzaktan eğitim uygulamaları olarak anılmaktadır. Bu uygulamayı, günümüzde de faaliyetini sürdürmekte olan, 1975 yılında Açık Üniversite'nin kurulması izlemiş ve 1981 yılında Anadolu Üniversitesi bünyesinde Açık Öğretim Fakültesi kurulmuştur (Kırık, 2014, s. 80-81; Gül & Arabacı, 2018, s. 80; Can & Köroğlu, 2020, s. 371; Larsson & Kurt, 1995, s. 59; Demiray & İşman, 2001, s. 92).

Lisansüstü uzaktan eğitim ise lisans sonrası, ders süreçleri, tez sunumu gibi aşamaların uzaktan eğitim yöntemi ile sürdürülmesidir. Bunun yanında derslerin bir kısmının örgün bir kısmının uzaktan eğitim yolu ile sürdürüldüğü karma eğitim yöntemleri de bulunmaktadır. Ülkemizde lisansüstü alanda uzaktan eğitim, özellikle tezsiz yüksek programlarında yaygın olarak kullanılmakta iken tezli yüksek lisans ve doktora programlarında aynı şekilde kullanılmamaktadır.

3. COVID-19 PANDEMİSİ VE LİSANSÜSTÜ UZAKTAN EĞİTİM

Pandemi Süreci ile karşılaşması Dünya ülkelerinde uzaktan eğitimin önemini arttırmıştır. Ayrıca uzaktan eğitim uygulamalarının örgün eğitim kadar önemli olduğu da anlaşılmıştır. Eğitim Kurumları daha önceden uzaktan eğitimle ilgili tecrübeleri olmasına karşın bu süreçle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Tüm eğitim kurumlarında ve tüm düzeylerde uzaktan eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi gerekmesi ilk defa karşılaşılan bir durum olmuştur (Söylemez, 2020, s. 627). Mevcut salgının yüksek öğrenim üzerindeki olumlu etkisi, çevrimiçi konferansların ve öğretim teknolojisinin aniden benimsenmesidir. Bunun sonuçları potansiyel olarak çok büyüktür. Dünya'nın her yerinden eğitimciler sifıra yakın marjinal maliyetle büyük kitlelere öğretebilmiştir. COVID-19, Dünyada uygulanan eğitim sistemini bir şimşek gibi vurmuş ve özüne kadar sallamıştır. Tıpkı İlk Sanayi Devrimi'nin bugünün eğitim sistemini şekillendirdiği gibi, COVID-19 sonrasında farklı türde bir eğitim modelinin ortaya çıkmasını beklemek mümkündür (Hillman, 2020). Bu süreçte, teknolojiye sürekli devam eden gelişmelerden eğitim şekilleri de etkilenmiş ve eğitim, zaman ve mekândan bağımsız olarak değerlendirilmeye başlanmış, mesafe kavramı yok olmuş ve farklı zaman ve mekânlarda yapılabilen dersler sayesinde yeni eğitim tarzları gelişmiştir. Bunlardan en çok bilineni ise uzaktan eğitim olmuştur (Elitaş, 2017, s. 84). Dolayısıyla uzaktan eğitim, zaman ve mekândan bağımsız olarak öğrencilerin üniversite kampüslerine gelmeden evlerinde, iş yerlerinde bilgisayar, cep telefonu vasıtasıyla canlı, sesli ve görüntülü olarak da derslere katılım sağlayabildiği üstelik öğrencinin kaçırdığı dersleri istediği herhangi bir zamanda tekrar izlemesine olanak tanıyan bir eğitim sistemi olarak tanımlanmaktadır. Eğitime olan talebin artması nedeniyle uzaktan eğitime ihtiyaç bulunmaktadır. Uzaktan eğitimde bilgi yaygın olarak kullanılabilir ve geniş kitlelere ulaşma imkânı sağlamaktadır. Bireylerin alacakları farklı eğitim çeşitleri ile kişisel gelişimlerini devam ettirebilmelerine olanak sağlayabilmekte ve dolayısıyla yaşam boyu eğitim için önemli bir araç olarak kullanılabilir. Zekâ ve yetenek seviyeleri birbirinden farklı öğrenci gruplarının bir araya getirerek eğitimin belli bir standartta yürütülmesi uzaktan eğitim ile sağlanabilmektedir. Uzaktan eğitim özellikle bireylerin niteliklerine göre şekillendirilebilmelidir. Uzaktan eğitimde zaman ve mekân kısıtlaması olmadığı için işe gitmek zorunda olup okula gidemeyenler, ekonomik, sosyal ve ulaşım gibi zorluklar nedeniyle eğitime ulaşamayanlar ve engelliler için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. İletişim teknolojilerini kullanabilen öğrenciler ödevlerini yapabilmekte, projeler üretebilmekte ve bütün çalışmalarını zaman ve mekân sınırlaması olmadan iletebilmektedirler (Elitaş, 2017, s. 91-92).

Uzaktan eğitim üniversitelerde her geçen gün yaygınlaşmaktadır ve bu konuda üniversitelere destek olmak hem öğrencilerin yararına olacak hem de eğitim kalitesinin daha iyi yerlere gelebilmesi için önemli bir adım olabilecektir (Duman, 2020, s. 97). Uzaktan eğitim bir ülkedeki eğitim eksikliklerini gidermek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Ayrıca, ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmişlik kriterlerinde, lisansüstü öğrenci sayıları ve öğretim kaliteleri önemli bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Uzaktan eğitim sayesinde istekli ve çalışkan bireylerin uzmanlaşması sağlanarak ülkenin kalkınma hedeflerine ulaşması, ekonomik sosyal ve kültürel gelişimin tetiklenmesi ivme kazanabilecektir. Çevrimiçi uzaktan eğitim programları başvuru kolaylığı, eğitim sürecindeki esneklik sebebi ile tercih edilmektedirler. Uzaktan eğitim, dünyanın her yerindeki öğrencilerin mekândan bağımsız olarak eğitim görmesine hizmet etmektedir. Bu özelliği sebebi ile tam zamanlı çalışan kişiler ve engelli bireyler için özellik ve nitelik arz etmektedir. Dünya'da üniversitelerin önemli bir kısmı, öğrencilerin daha erken mezun olmalarına izin veren yoğun çevrimiçi Master programları sunmakta, böylece öğrenciler daha hızlı bir iş bulabilmekte veya kariyerlerine

odaklanarak devam edebilmektedirler. Anılan şekilde öğrenim süresi daha sıkıştırılmış halde tutularak eğitim, öğrenci odaklı olarak yürütülmektedir (Study portals, 2021).

4. PANDEMİ SÜRECİ VE SONRASI UZAKTAN EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Koronavirüs salgınının başlaması ile ilkökul, ortaokul ve liseler ile Yükseköğretim kurumları tamamen kapatılmıştır. Pandemi süreci insanlığı büyük ölçüde etkilemiş yeni kararlara ve uygulamalara yol açmıştır. Pandemi süreci Dünya’da yaklaşık 1,723 milyar öğrenciyi de etkilenmiştir. Bilindiği gibi uzaktan eğitim konusundaki tartışmalar ve uygulamalar pandemi sürecinden önce de vardı fakat salgın nedeniyle eğitimciler bu sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Salgın sürecinde üniversiteler de uzaktan eğitime geçmiş ancak, özellikle uygulamalı eğitimin önemli olduğu tıp gibi branşlarda uzaktan eğitim hem öğrencileri hem de öğretim üyelerini zorlamıştır. Üniversiteler lisans ve lisansüstü düzeylerde eğitim veren kurumlar olup hem eğitim hem araştırma faaliyetleri birlikte yürütülmektedir. Üniversitelerde örgün eğitime ara verilmek zorunda kaldığı için üniversiteler bu konuda ilk anda zorlanmış ancak kısa sürede öğretim elemanlarının gayreti ile gerekli ders hazırlıkları hızlı şekilde yapılmış ve hatta işlenecek ders materyalleri bir hafta öncesinden sisteme yüklenebilmiştir (Öğüdücü, 2020).

Dünya’da ve Türkiye’de pandemi sürecinde uzaktan eğitim ve sorunları konusunda çeşitli düzeylerdeki bazı araştırmalarda varılan sonuçlar şöyledir:

Crawford vd., (2020) tarafından, Dünya’da 6 farklı bölgede ve farklı gelişmişlik düzeyindeki 20 farklı ülkede yapılan araştırma sonuçlarına göre; uzaktan öğrenmenin yakın gelecekte öğrenmenin asli zemini haline geleceği öngörülmüştür (Crawford vd.,’den (2020) akt. Kanat & Arı, 2020, s. 366-367). Acil uzaktan öğrenme ile çevrimiçi öğrenme arasındaki farkı inceleyen bir araştırmada ise pandemi sürecinde örgün eğitimden senkronize eğitime geçilmesi ile çeşitli aksamaların olabileceği ve bu aksaklıkları gidermek için eş zamansız uzaktan eğitimin önemli olduğu belirtilmiş ayrıca öğrencilere verilen ödevlerde biraz daha esnek sağlanması gerekliliği belirtilmiştir. Gürcistan’da yapılan başka bir araştırmada pandemi nedeniyle çevrimiçi uzaktan eğitime hızlı geçişin başarılı olduğu, bu konuda deneyim kazanıldığı ve bu yöntemin yaygınlaşabileceği vurgulanmıştır. ABD’de yapılan başka bir araştırmada ise öğrencilerin çevrimiçi eğitimde sessiz kaldıkları, bunun eğitim sürecini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Pekin Üniversitesi’nde uzaktan eğitim süreci incelenmiş ve çevrimiçi eğitimin etkinliği altı ilkeye bağlanmıştır. Bunlar; çevrimiçi öğretim tasarımı ile öğrenci öğrenimi arasında yüksek düzeyde uygunluk oluşturulması; çevrimiçi öğretim bilgilerinin etkili bir şekilde sunulması; öğretim elemanlarının öğrencilere yeterli desteği sağlaması; derslere yüksek kaliteli katılım sağlanması ile öğrencinin her yönüyle öğrenmesini sağlamak ve çevrimiçi eğitim platformlarının, beklenmedik olaylarla başa çıkmak için acil durum planının olması olarak belirtilmiştir (Kanat & Arı, 2020, s. 366-367). Genç vd., (2020) tarafından yapılan ve lisansüstü öğrencilerinin uzaktan eğitim konusundaki görüşlerini içeren araştırmaya göre; öğrenciler, derslere fiziksel hazırlık ve yolculuk süreçlerinin olmadığını, derslerin kayıt altına alınması ve her an erişime açık olmasını avantaj sağladığını, verilen ödevlerin öğrencileri araştırmaya sevk ettiği ve öğretim üyelerinin iletişimi açık olması sebebiyle faydalı olduğu kanaatlerini ifade etmişlerdir (Genç vd., 2020, s.144-150). Erzen ve Ceylan (2020) tarafından uzaktan eğitim yöntemi ile ders alan Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada öğrenciler, internete erişememenin derslere ve sınavlara katılma yönünden kendilerinde stres yarattığını belirtmişlerdir. Ayrıca, aynı araştırmada öğrenciler, başarılı akademisyenlerin sistematik olarak ve titizlikle çevrimiçi veya çevrimdışı dersler

verdikleri, öğrencilere en kısa sürede geri bildirim sağladıkları, özgün ve kaliteli içerik oluşturdukları belirtilmiş buna karşın, başarısız olarak algılanan akademisyenlerin ise sadece ders notlarını paylaştığı, öğrenciler ile iletişime geçmediği, verilen ödevlerde anlaşılabilir ifadelerle görevi yerine getirmeyi zorlaştıran talimatlar kullandıklarını ifade etmişlerdir (Erzen & Ceylan, 2020, s. 239,242). Ceviz vd., (2020) tarafından, Türkiye’de eğitim veren çeşitli üniversitelerden 997 öğrenci ile on-line anket yardımıyla yapılan araştırmaya göre; öğrenciler en çok uzaktan eğitim de ödev konusundan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre; ödev verilmesini istemeyen 758 öğrenci (% 22,7) olmuş, ayrıca, 689 öğrenci (% 20.63), ödevlerin zor olmamasını istemiş, 568 öğrenci (% 17.01) ise ödev yaparak çok zaman kaybettiklerini belirtmiş, 483 öğrenci (% 14.47) uzaktan eğitim için araç gereç ile ilgili evde internete girecek araç (cep telefonu, bilgisayar, tablet, laptop) sıkıntısı olduğu ve ödevlerini telefon ile yapmak zorunda kaldıklarını vurgulamış, 345 öğrenci (% 10.33) evde ders ortamının uygun olmadığını belirtirken, 259 öğrenci (% 7.76) internet kesintilerinin olduğunu belirtmiş ve 237 öğrenci (% 7.1) de hiç internet olmadığını belirtmiştir (Ceviz vd., 2020, s. 1331).

Başaran vd., (2020) tarafından, 80 öğrenci, veli ve öğretmen ile pandemi sürecinde uzaktan eğitimin etkinliğini değerlendirmek amacıyla yapılan araştırmada öğrenciler; uzaktan eğitim yönteminde, eğitimin aksamadan ilerleyebildiğini, bunun önemli bir avantaj olduğunu ve bu sayede derslerinden geri kalmadıkları için faydalı bulduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrenciler; uzaktan eğitim sayesinde dersleri daha rahat ortamda izleyebildiklerini ve istedikleri saatte tekrar izleyerek pekiştirme fırsatı bulduklarını ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitimin dezavantajları olarak; dönüt (geribildirim) almanın zayıf olduğundan, derslere aktif olarak katılmadıklarından ve etkileşimin sınırlı olduğundan bahsetmişlerdir. Ders süreleri kısa olduğu için örgün eğitimdeki kadar verim alamadıklarını ve sınıf arkadaşlarıyla yüz yüze görüşemedikleri için sıkıldıklarını da belirtmişlerdir. Araştırmada, uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesi gerektiği ve bu sağlanması durumunda daha fazla fayda yaratabileceği vurgulanmıştır (Başaran vd., 2020, s. 380).

Kurnaz vd., (2020) tarafından farklı il/ilçelerde koronavirüs sebebi ile uzaktan eğitim veren 418 öğretmenin görüşlerinin nicel ve nitel sonuçlara dayanılarak değerlendirildiği araştırma sonuçlarına göre; öğretmenlerin % 57’si uzaktan eğitim derslerine hazırlanmanın zaman aldığını düşünmekte olduklarını belirtmişler ancak, öğretmenlerin % 55’i uzaktan eğitimin esnek yapısı sayesinde ders planlamanın kolaylaştığını belirtmişlerdir. Bunun yanında, öğretmenlerin % 51’i televizyonda işlenen derslerin olması gerekenden daha hızlı ilerlediğini, % 50’si internet altyapısının olmaması nedeniyle uzaktan eğitime bağlanmada sorun yaşadıklarını belirtirken, % 44’ü ise uzaktan eğitim derslerinin zaman kullanımında tasarruf sağladığını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre; öğretmenlerin % 72’si, öğrencilerin uzaktan eğitim platformundaki tartışmalara katılımının örgün eğitime göre daha az olduğunu düşünmektedir. Araştırmada, bilgisayarda yapılan sınavların sonuçlarına hızlı erişimin öğrenciyi motive ettiği vurgulanırken, uzaktan eğitimin öğrencilere çalışma fırsatı sağladığı görüşünde öğretmenler arasında fikir birliği olmadığı belirtilmiştir (Kurnaz vd., 2020, s. 310-311).

Duman (2020) tarafından yapılan ve öğretmen adaylarını kapsayan araştırma sonuçlarına göre; öğretmen adayları uzaktan eğitim sürecinin avantaj ve dezavantajları bulunduğunu belirtmiş; evlerinden bilgisayar ve mobil iletişim araçları ile derslere rahatça girebildiklerini olumlu yön olarak belirtmişler, derslerin neredeyse tamamen teorik olarak yürütülmesini ve uygulama yapılamamasını ve elektrik ve internet kesintilerinin olmasını ise uzaktan eğitimin dezavantajlı yönü olarak değerlendirmişlerdir (Duman, 2020, s. 104-105). Aydıntuğ (2021)

ise yürütmüş olduğu teorik derslere ilişkin gözlemlerinde; öğrencilerin derse geç kalmalarından kaynaklanan sorunların uzaktan eğitim yöntemi ile çözüldüğünü, kişisel olarak öğrencinin gecikmesi yanında dersin bölünmesi sorununun da kendiliğinden ortadan kalktığına değinmiştir. Bu bağlamda içe dönük öğrencilerin de sanal ortamda derse katılımının kolaylaştığına öğrencilerin araştırma yöntemleri ve öğrenmeyi öğrenme üzerine odaklandıklarını anlatmıştır (Aydıntuğ, 2021, s.41).

Uzaktan eğitim konusunda önemli çekincelerden birisi öğrencilerin dersleri zamanında takip etmemeleri konusudur. Avustralya'da 2008 yılında ve dört üniversiteyi kapsayan bir araştırmaya göre; öğrencilerin sadece % 50'sinin ders materyallerinin sisteme yüklendiği hafta takip ettiğini ancak, % 40'ının ise haftalarca bekleyerek ders materyallerini bir defada gözden geçirmeyi tercih ettikleri belirtilmiştir. Başka bir çalışmada ise uzaktan öğrenme sistemlerinin öğrencilere geri bildirimde bulunma açısından zaman alıcı ve efor gerektiren bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir (Can & Köroğlu, 2020, s.372).

Yüksek öğrenim, deneyim üzerine eleştirel bir şekilde düşünmesini sağlayan ve öğrenciyi akıl yürütme düzeylerine yükselten bir eğitim sürecidir (Zou vd., 2012, s.170). Öğrencilerin geleceğe hazırlanmak ve sürekli ve hızlı bir değişim dünyasında liderlik yapabilmeleri için kesintisiz olarak eğitilmeleri gerekmektedir. COVID-19 nedeniyle yükseköğretimde yapılan değişiklikler, salgından sonra yine de faydalı olacaktır. Bunlar, daha geniş dijital kaynakların ve daha yaratıcı değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasını gerektirecektir. Çevrimiçi öğretim, öğretim elemanlarının etkinlikleri daha özel olarak konularına göre uyarlamalarına da izin verebilir. COVID-19, üniversiteler ve öğrenciler için olağanüstü zorlayıcı olmuştur ve aksaklık büyük olasılıkla bir aşımın kullanıma sunulmasının ötesinde devam edecektir. Akademik personel ve öğrencilere yönelik talepler benzersiz olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Her ikisi de, kalıcı belirsizliğin ortasında, büyük ölçüde alışılmadık bir şekilde öğretirken ve öğrenirken iş-yaşam dengesini yönetmek zorundadırlar. Bununla birlikte, COVID-19 süreci boyunca, üniversiteler, öğrenciler ve öğretim elemanları yükseköğretimdeki rollerini kökten yeniden tanımlamışlardır. COVID-19'dan sonra değişime devam etmenin yüksek öğrenimde değerli olacağı öngörülmektedir. Pek çok konu için bir üniversite eğitimini oluşturan dersler ve eğitimlerin birleşimi, her zaman amaca uygun olmadığı kabul edilmiştir. Çok az uyarı veya deneyimle aniden çevrimiçi öğrenmeye geçiş, birçok öğretmen ve öğrenci için zor olmuştur. Ancak, gelecek planlarına, çevrimiçi öğretimi dahil etmek, öğretim elemanlarının işledikleri konuya en uygun etkinliklere odaklanmalarına ve bunları uyacak şekilde tasarlamalarına olanak tanıyabilecektir. Dersler, öğrencilerin eğitmen rolünü üstlendiği ve akranlarına öğrettiği akran eğitimi veya bir sınıfın fiziksel bir alanda sanal bir tura çıkabildiği sanal alan gezileri ile desteklenebilir. COVID-19, yüksek öğretim için büyük bir zorluk olmuştur ancak, üniversiteler gelecekte öğrenmeyi ve öğretmeyi geliştirmek için bu zorluktan öğrenebilirler (WEF, 2021).

Birçok öğrencinin uzaktan eğitim deneyimi olmamasına rağmen uzaktan eğitimin örgün eğitim yerine alternatif olarak kullanılabileceği yönünde görüşler çoğunluktadır. Lisansüstü öğrencileri lisans öğrencilerine göre daha yüksek oranda hedefe odaklı öğrenmeyi başarabilecek seviyededirler. Dolayısıyla, uzaktan lisansüstü eğitim, öğrenci görüş ve beklentileri de dikkate alınarak, ders materyallerinin ilgi çekici hale getirilmesi, teknik destek ve olanakların iyileştirilmesi, iyi bir tasarım sürecinden geçirilmesi ile ön lisans ve lisansa göre daha başarılı olabilecektir. Gelecekte de araştırma konusu yapılabileceği üzere, lisansüstü eğitiminde uzaktan eğitimin kullanılması coğrafi uzaklıkları ortadan kaldıracığı için önemli bir tercih sebebi olabilecektir (Akgün vd., 2013, s. 141).

1665 Yılında Cambridge Üniversitesi veba nedeniyle kapatılmış, Isaac Newton evden çalışmaya karar vermiş ve Kalkülüs ile hareket yasalarını keşfetmiştir. Dolayısıyla, Uzaktan eğitim sayesinde araştırmacılar evlerinde de bilime katkı yapabileceklerini, öğretim elemanlarının işbirliğine dayalı mesleki dayanışması sonucunda verimliliklerinin artabileceğini söyleyebiliriz. Ayrıca öğretim elemanlarının bir araya gelip bilgi ve fikir paylaşımı öğretimde sürekli iyileştirmeye yol açabilecektir. Hatta bu etkileşimin sadece aynı üniversite içinde değil, farklı üniversiteler çapında işbirliği ile yürütülmesi; ortak komisyonlar, kurullar ve bilim dalları bazında çalışma grupları ile daha da faydalı hale getirilmesi mümkündür. Öğrencilerden alınan geribildirimlere göre; uzaktan eğitim yönteminin bazı derslerde, öğrencilerin dersleri algılamasında biraz zayıf kaldığı noktasında birleştiklerini ifade edebiliriz. Dolayısıyla, derslerin biraz daha dikkat çekici olması örneğin, video, animasyon, grafik, kısa hikâyeler gibi materyaller ile öğrencilerin öğrenmeye olan istekleri artırılabilir. Derslerin güncel olaylarla da desteklenen ve öğrencileri araştırmaya sevk edecek yönlendirmelerle dizayn edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, uzaktan eğitim sadece canlı ders olarak algılanmamalı, kapsamlı ders notları ile konular zenginleştirilmelidir. Özellikle lisansüstü öğrenciler için blog, forum, sunumlar, tartışma gibi araçlar yardımıyla asenkron etkileşimi arttıracak etkinliklere de yer verilmesi faydalı olacaktır (Dennis, 2020; YÖKAK, 2021, s. 75-76).

Mevzuatta ve lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliklerinde değişikliklere gidilerek, örneğin, ALES konusunda ve yabancı dil konularında yönetmeliklerde yer alan kriterlere sadık kalınarak, öğrenciler uzaktan eğitim imkânı tanınabilir. Uzaktan eğitim programları tezli yüksek lisans, tezsiz yüksek lisans ve doktora programları olarak açılabilir ve tezsiz yüksek lisans tezliye geçiş imkânları sağlanabilir. Böylelikle, bir çok öğrenciye lisans üstü eğitim alma fırsatı verilmiş olacaktır. Lisansüstü eğitim-öğretim yönetmeliklerine maddeler eklenerek uzaktan eğitim kavramı yönetmeliklerde ayrıntılı olarak yer almalıdır. Ayrıca, diplomaların da örgün eğitim statüsünde değerlendirilmesinin öğrenciler açısından önem taşıyacağı hatırdan çıkarılmamalıdır. Öğrencilere belli bir oranda derse katılma zorunluluğu tanınarak, çeşitli ödevler ve projeler yaptırılarak, öğrencilerin aktif katılımı sağlanarak dinamik bir eğitim modeli kurmak mümkündür. TÜBİTAK projeleri ve YÖK bursları ile sağlanan bursiyer olanakları arttırılarak daha fazla öğrencinin Lisansüstü eğitime geçebilmesi kolaylaştırılabilir. Bölümlerde ise yeteri kadar araştırma görevlisi ve bursiyerin varlığı halinde akademik faaliyetlerin verimliliği ve çeşitliliği artabilecektir (Yavuz, 2020).

Türkiye’de özellikle, sosyal bilimler alanlarında uzaktan eğitimin yürütülmesi konusunda bazı altyapı eksiklikleri giderilerek hızla faaliyete geçmek mümkündür. Ayrıca, bu sayede normalin birkaç katı öğrenci alımı yapılabilir ve lisansüstü eğitim almak isteyen ancak çeşitli imkânsızlıklar sebebiyle eğitime ulaşamayan bireylere fırsat verilmiş olacaktır. Çalışmak zorunda olan, Üniversitelerden uzakta ikamet eden ve çeşitli sebeplerle yüksek lisans doktora eğitimi için Kampüse gidemeyen istekli öğrenciler için önemli imkân yaratılmış olacaktır. Öğretim üyesinin yetenekleri ve ders anlatma becerisi ile öğretim üyesi öğrenci ilişkisinde sinerji yaratılması suretiyle öğrencilerin ilgisini çekecek, derslere aktif katılım ve devamlılık sağlanarak öğrenci öğretim üyelerinin memnuniyet seviyesi de artırılabilir. Uzaktan eğitimi daha etkin olabilmesi ve açısından özellikle yüksek lisans ve doktora öğrencilerine finansal açıdan daha fazla destek verilmeli, hibe programları genişletilmeli, öğrenciler arkalarında devlet desteğini hissedebilmelidir (Kılıç, 2020, s. 7).

COVID-19’un ilk dalgası sırasında uzaktan eğitim deneyimine sahip olan daha fazla fakülte (ve bölüm) artık çevrimiçi kursları rahatça öğretebilir duruma gelmiştir. Daha önce çevrimiçi kurslara kayıt yaptırmaktan çekinen öğrenciler, programlarında başarılı bir şekilde

ilerleyebileceklerini öğrenerek bunu yapacaklardır. Geleneksel öğretim üyeleri ve personel pozisyonları, yeni bir öğretim esnekliği ve dijital yetkinlik çağına uyum sağlayacak şekilde gelişecek, önümüzdeki birkaç yıl içinde personel işe alındığında, yeni çevrimiçi lisansüstü programları desteklemek, uzaktaki öğrencileri (ve öğretim üyelerini) destekleyen personel niteliklerine doğru hızlı bir yönelim olacaktır (ETHIC SCAN, 2021).

Uzaktan eğitim yardımıyla pandemi sonrasında da yapılacak olan lisansüstü eğitimlerde kaliteyi yakalamak amacıyla; eğitim vermek isteyen üniversitelerin UZEM (Uzaktan Eğitim Merkezi) altyapılarının geliştirilmesi gerekmektedir. Özellikle, iletişimin kesintisiz olması en önemli noktadır. Ayrıca, özellikle sayısal derslerde öğretim elemanının kullanımını kolaylaştırıcı her türlü geliştirmeler yapılmalıdır. Derslere katılımın yüksek olması ve derslerini verimli geçmesi sağlanmalı ve öğrencilerden gelen geri bildirimler objektif olarak değerlendirilmelidir. Sosyal bilimler ve fen bilimleri Enstitüleri ile Uzaktan Eğitim Merkezi'nin koordineli çalışmasının önemi de unutulmamalıdır (Gül & Arabacı, 2018, s. 83).

5. SONUÇ

Pandemi sonrasında eğitime istekli olan herkesin erişebilmesi, başka bir ifadeyle eğitimde fırsat eşitliği yaratabilmek için internet erişim sorununun çözülmesi ve lisansüstü eğitim alan öğrenciler için internetin ve kaynakların erişilebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Öğrenimin geniş kitlelere ulaşabilmesi için eğitim-öğretim süreci öğrencilere ekonomik olarak ağır yükler getirmemelidir. Öğrenciler interneti ucuz şekilde kullanabilmelidir. Lisansüstü eğitim gören öğrenciler yakın zamanda akademisyen olarak bir araştırmacı olabilecek ve bilgi üreten bireyler olarak topluma önemli katkılar yapabileceklerdir. Bu nedenle bilgi üretebilmek için öncelikle bilgiye kolay erişimleri gerektiği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Uzaktan eğitim amaçlı bilgisayar programı kullanımı esnasında öğrencilerin internet kotasından düşülmemesi veya daha az düşülmesi de eğitimin sürdürülebilirliğine katkı sağlayabilecektir.

Lisansüstü öğrenimde öğrenci ihtiyaçlarına göre uyarlanmış yenilikçi müfredat kullanılmalıdır. Eğitimin temellerini alırken daha hızlı bir öğrenme için, çevrimiçi derece müfredatlarının çevik ve modern olması gerekir. Bunlar, sınıf sırasında (canlı metin yoluyla) veya öğretmenlerin düzenli olarak cevaplar yayınladığı sınıf forumlarında sorular ve yanıtlar aracılığıyla ana noktayı anlamaya odaklanabilir. Öğretim kadrosunun öğretim tarzı ve kurs yapısı da mevcut iş piyasasının gerekli standartlarına uyum sağlamak için gelişmiş olması gerekir. Uzanan uzaktan eğitim programları, endüstri ile ilgili müfredatı kapsamlı ve endüstrisinde daha uygulanabilir olmalıdır. Bu bağlamda çevrimiçi öğrenme kaynakları ve platformları düzenli olarak güncellenmelidir. Ayrıca, öğrenciler bilgiye olabildiğince hızlı erişebilmeleri ve zamanlarını verimli kullanabilmeleri gerekir. Dersler, tüm modern cihazlara uyacak şekilde oluşturulur ve öğrencilerin hareket halindeyken öğrenmesine olanak tanır. Zengin bir öğrenme deneyimi oluşturmak için video, ses ve yazılı medya bir araya getirilmiştir. Çevrimiçi öğrenme platformları güvenilir, kullanımı kolay ve hızlı olacak şekilde geliştirilmelidir. Dersler, bilgileri etkili bir şekilde sunarken gözden geçirilmesi kolay olacak şekilde tasarlanmıştır. Çevrimiçi dereceler her zaman bir adım önde olmayı hedefler, böylece kurs materyalleri sürekli olarak ilgili endüstri standartlarına göre güncellenir. Çevrimiçi dereceler, hem çalışan hem de işverene kariyer avantajları sunar. Halihazırda bir işi olan insanlar, işlerini bırakmak zorunda kalmadan ve gelecekteki kariyer gelişimlerine sanal olarak yatırım yaparken becerilerini geliştirme şansına sahip olurlar. Kariyerine yeni başlayan insanlar, iyi bir işe daha kolay girmelerine yardımcı olacak hızlı bir bilgi artışı elde edebilirler. Ayrıca, öğrendiklerini kısa sürede hayata geçirerek öğrenimlerini ve yaşam masraflarını kazanabilir ve ödeyebilirler (Study portals, 2021).

Üniversitelerin mühendislik fakülteleri ve özellikle Bilgisayar Mühendisliği bölümleri kolay anlaşılır, ekonomik ve etkin yerli yazılımlar üreterek uzaktan eğitimin yaygınlaşmasına yardımcı olabileceklerdir. Üniversitelerin kendi programlarını üretmesi sayesinde özel firmalara bağımlılık azalacaktır. Ayrıca, aksaklıkları düzeltmek daha hızlı şekilde yapılabilecek, öğrenci ve öğretim elemanlarının taleplerine göre şekillenebilen ve yeni koşullara adapte olabilen yazılımlar öğretim kalitesinin artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Lisansüstü eğitimin geleceğinde uzaktan eğitimin önem ve etkinliğinin artacağı kanaatindeyiz. Dolayısıyla, bu eğitimi verecek olan öğretim elemanlarının bilgisayar teknolojileri konusunda hızlandırılmış eğitim alınması faydalı olacaktır. Ayrıca, öğrencilerinde bu tarz eğitimlere ihtiyacı olması halinde üniversiteler onlara da Pandemi sürecinde online ve sonrasında online veya yüz yüze eğitimler verebilmelidir.

Uzaktan eğitim, çeşitli olanaksızlıklar sebebiyle Lisansüstü eğitime geçme fırsatı bulamayanlar, akademik kariyer yapma konusundaki heveslerini yerine getirememiş olanlar için bir fırsat sağlamak anlamına gelmektedir. Özellikle, çalışmak zorunda olan bireyler mesai süresince kendi işlerini yapmak zorunda oldukları için örgün eğitim alma fırsatını yakalayamamaktadır. Bu bireyler için uzaktan eğitim akşam saatlerinde veya hafta sonu eğitim olarak da planlanabilir. Bu sayede eğitimde fırsat eşitliği yaratılarak hem çalışıp hem de eğitim alma imkânı geniş kitlelere ulaşabilecektir. Kariyerini yarıda bırakmak zorunda kalan bireyler için çalışma hayatı ile eğitim tecrübelerinin etkileşimi sayesinde önemli toplumsal katkılar sağlayabilecektir.

Uzaktan eğitimde öğretim üyeleri öğrencilerini akademisyen olmaya teşvik edebilirler. Öğrenciler ile makale ve bildiri yazımı kitap veya bölüm yazarlığı yapabilir ve birlikte araştırma yapabilirler. Bu sayede öğrencilerin zamanla öğretim üyesi olarak yetiştirilmesinin de önü açılmış olabilecektir. Türkiye’de bazı üniversitelerin yürütmekte olduğu yüksek lisans ve doktora uzaktan eğitim programlarının yaygınlaştırılmasında fayda vardır.

“Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 19.03.2020 Tarihli ve 75850160-199-E.22344 Sayılı yazısı uyarınca uzaktan eğitim sürecinde paylaşılan tüm dokümanlar ile video, ses ve görüntü kayıtlarının hazırlanmasında emek harcadığı da dikkate alınarak sosyal medya platformlarında paylaşılmaması, kayıt altına alınmasının sorumluluk doğuracağı, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ve ilgili mevzuatın yaptırımlar içerdiği hususlarında öğrencilerin bilgi sahibi olmaları gerektiği hususu açıklanmıştır” (GUZEM, 2021).

Bu bağlamda, Öğretim Elemanlarının paylaşmış olduğu ders notları ve materyallerin başkalarıyla paylaşılmaması gerektiği konusunda öğrencilere bilgi verilmelidir.

Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla ve özellikle çalışan bireylere ya da akademik kariyer planlayanlara, uzaktan öğretim programlarının ulaştırılması gerekmektedir. Bu çalışmada özellikle vurgulanan konu lisansüstü eğitimin yaygınlaştırılmasıdır. Yüksek lisans ve doktora yapmak isteyen ancak çeşitli olanaksızlıklar sebebiyle bu fırsatı yakalayamayan bireylere uzaktan öğretim yoluyla önemli bir imkân tanınmış olacaktır. Yüksek lisans öğrenimini tamamlayarak, sonrasında doktora öğrenimine devam ederek alanında uzmanlaşan bireyler, Türkiye’nin ihtiyacı olan bilim insanı niteliklerine kavuşabilecek ve toplumun gelişimine önemli katkılar sağlayabileceklerdir. Uzaktan öğretimin öğrenciler için daha faydalı olabilmesi için öğretim elemanları ve öğrencilere, kullandıkları programın özellikleri anlatılmalı ve tanıtılmalıdır. Bunun yanında, eğitimin etkinliğini artırmak için öğretim elemanları zaman zaman bir araya gelip daha iyi bir eğitim verebilmenin usul ve esasları konusunda tartışabilmelidir. Ayrıca, öğretim üyeleri ile lisansüstü öğrencilerinin birlikte çalışabilmesine daha fazla imkân tanınması gerekmektedir.

Webinar (online seminer) gibi etkinliklere lisans üstü öğrencilerinin de katılımı sağlanabilir. Bu konuda öğrencilere de önceden duyurular yapılabilirdir. Mevzuatta da ilgili düzenlemeler yapılması gerekliliği; uzaktan eğitimin üniversiteler bazında tanımlanması, üniversite senatolarınca yönetmelikleri eklenmesi ile lisansüstü uzaktan öğretimin yasal zeminin oluşturulması konuları da bu çalışmada değinilen konular arasındadır. Uzaktan eğitimin öğrencilere zamandan tasarruf sağlaması yolda geçen vaktin daha verimli değerlendirilebilmesi, Lisansüstü eğitimde uzaktan eğitimin yaygınlaşmasının bireylerin bulunduğu yerdeki üniversitelere değil de hangi üniversitede okumak istiyorsa o üniversitede lisansüstü eğitimini sürdürebilmesi imkânını elde etmesi sebebi ile internetin keşfi kadar önemli olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akcan, F. A., Onec, K., Annakkaya, A., Pehlivan, M., Karaduman, Z.O., Balbay, Ö., Çakar, N.D., Eravcı, F., Kaplan, Z., Şen, N., Odabaşı, N. & Koku, S. (2020), Pandemi Sürecinde Düzce Üniversitesi Hastanesi: Başhekimlik Yönünden, *Konuralp Tıp Dergisi*, 12 (1), 354 - 357.
- Akgün, Ö. E., Güleç, İ. & Topal, M. (2013). *Lisansüstü Uzaktan Eğitim Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri*, T. C. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, VI. Ulusal Lisansüstü Eğitim Sempozyumu, Sakarya.
- Aydınтуğ, N. (2021). *Uzaktan Eğitimin Geleceği Toplantıları (E-Kitapçık)*, Biruni Üniversitesi.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E. & Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sürecinin Getirisi Olan Uzaktan Eğitimin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma, *AJER - Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-397.
- Can, N. & Köroğlu, Y. (2020). Covid-19 Döneminde Yaygınlaşan Uzaktan Eğitimin Değerlendirilmesi ve Eğitim Emekçileri Açısından İncelenmesi, *Madde, Diyalektik ve Toplum*, Cilt: 3, Sayı: 4.
- Ceviz, N. Ö., Tektaş, N., Basmacı, G. & Tektaş, M. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışı: Türkiye Örneği, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 52 (2020 Kasım), 1322–1335.
- Demiray, U. & İşman, A. (2001). History Of Distance Education, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (1).
- Dennis, M. (2020). How will higher education have changed after COVID-19?, Erişim Tarihi: 09.04.2021, <https://www.universityworldnews.com>
- Duman, S. N. (2020). Salgın Döneminde Gerçekleştirilen Uzaktan Eğitim Sürecinin Değerlendirilmesi, *Millî Eğitim Dergisi*, 49 (1), 95-112.
- Elitaş, T. (2017). *Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) T.C Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- ENSTİTÜ, *Doktora Nedir? Neden Yapılır?*, Erişim Tarihi: 11.04.2021, <https://www.iienstitu.com/blog/doktora-nedir-neden-yapilir>
- Erzen, E. & Ceylan, M. (2020). Covid-19 Salgını ve Uzaktan Eğitim: Uygulamadaki Sorunlar, *Ekev Akademi Dergisi*, Yıl: 24, (84).

- ETHIC SCAN, (2021). *Radically Remaking the Future of Higher Education Post COVID*, Erişim Tarihi: 26.04.2021, <https://ethicscan.ca/blog/2020/11/09/radically-remaking-the-future-of-higher-education-post-covid/>
- Franklin University, *Applied Doctorate vs. Ph.D.: What are the Differences?* , Erişim Tarihi: 25.04.2021, <https://www.franklin.edu/blog/doctorate-vs-ph-d-what-are-the-differences>
- Genç, S. Z., Engin, G. & Yardım, T. (2020). Pandemi (Covid-19) Sürecindeki Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Lisansüstü Öğrenci Görüşleri, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı.41.
- GUZEM, (2021). Gazi Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi (GUZEM), Erişim Tarihi: 23.04.2021, <http://guzem.gazi.edu.tr/>
- Hillman, N. (2020). The Future of Higher Education After COVID, Erişim Tarihi: 26.04.2021, <https://www.hepi.ac.uk/2020/10/16/the-future-of-higher-education-after-covid/>
- Gül, İ. & Arabacı, İ. B. (2018). Uzaktan Eğitimle Öğrenim Gören Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencilerinin Programa İlişkin Görüşleri, Ordu Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 79-88.
- İlkılıç, İ. (2018). Lisansüstü Eğitimin Anlamı ve Amacı, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erişim Tarihi: 14.06.2021, <https://cdn.istanbul.edu.tr/statics/saglikbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/%C4%B0lhan-Hoca-Sunum.pdf>
- Kanat, M. H. & Arı, A. G. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Uzaktan Eğitimdeki Sınavlar Hakkında Öğrenci Görüşleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (74), 364-379.
- Kılıç, M. (2020). Pandemi Döneminde Dijital Eğitim Teknolojisinin Dönüştürücü Etkisi Bağlamında Eğitim Hakkı ve Eğitim Politikaları, *Yükseköğretim Dergisi*, 11 (1), 25-37.
- Kırık, A.M. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye'deki durumu, *Marmara İletişim Dergisi*, (21), 73-94.
- Kurnaz, A., Kaynar, H., Barışık, C. Ş. & Doğrukök, B. (2020). Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri, *Millî Eğitim Dergisi*, 49 (1), 293-322.
- Larsson, H. & Kurt, M. (1995). İsveç Üniversite ve Yüksek Okullarında Uzaktan Öğretim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 59-63.
- Nayır, F. (2007). Ankara'da Eğitim Bilimleri Alanında Lisansüstü Öğrenim Görmekte Olan Öğretmen, Yönetici ve Müfettişlerin Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öğüdücü, Ş. G. (2020). *Koronavirüs Sonrası Yeni Eğitim Düzeni*, *Bilim Genç, Tübitak*, Erişim Tarihi:18.04.2021, <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/koronavirus-sonrasi-yeni-egitim-duzeni>
- Söylemez, N. H. (2020). Covid 19 Bağlamında Uzaktan Eğitim ile İlgili Yapılan Bazı Çalışmaların Değerlendirilmesi, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 10 (3), 625-642.

- Study portals, “ 7 Benefits of Studying a Distance Learning Degree in 2021 ”, Erişim Tarihi: 25.04.2021, <https://www.mastersportal.com/articles/143/7-benefits-of-studying-a-distance-learning-degree-in-2021.html>
- Şen, Z. (2013). Türkiye’de Yüksek Lisans ve Doktora Eğitimi Kalitesinin İyileştirilmesi için Öneriler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3 (1), 10 -15.
- UNICEF, *Education and COVID-19*, Erişim Tarihi: 20.04.2021, <https://data.unicef.org/topic/education/covid-19/>
- WEF, (2021). World Economic Forum, *COVID-19 has transformed education*, Erişim Tarihi: 26.04.2021, <https://www.weforum.org/agenda/2021/02/covid-19-pandemic-higher-education-online-resources-students-lecturers-learning-teaching/>
- Walden University, What Is the Difference Between a Doctoral Study and a Dissertation?, Erişim Tarihi: 25.04.2021, <https://www.waldenu.edu/online-doctoral-programs/resource/what-is-the-difference-between-a-doctoral-study-and-a-dissertation>
- Yavuz, F. (2020). Covid-19 Salgını Sonrası Bir Yükseköğretim Muhasebesi, *Kriter Dergisi*, Yıl:5, (50).
- YÖKAK, (2021). *Yükseköğretim Kurulu, Küresel Salgın Bağlamında Yükseköğretim Kurumlarında Sağlıklı ve Temiz Ortamların Geliştirilmesi Kılavuzu*, Erişim Tarihi: 20.04.2021 <https://www.yok.gov.tr>
- Zou, Y., Du, X. & Rasmussen, P.D. (2012). Quality of higher education: Organisational or educational? A content analysis of Chinese university self-evaluation reports, *Quality in Higher Education*, 18 (2), 1-16.